

Strategies for Realizing the Civilizational Components of the Second Step of the Islamic Revolution Statement with Emphasis on Science, Spirituality, and Economy

Mohammad Mehdi. Bagheri¹ , Alireza. Golshani^{2*} , Alireza. Biyaban Nord Sarostani³

¹ PhD Student of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran

² Associate Professor, Department of Political Science, Shahreza Branch, Islamic Azad University, Shahreza, Iran

³ Assistant Professor, Department of Political Science, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

* Corresponding author email address: agolshani41@gmail.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Bagheri, M. M., Golshani, A., & Biyaban Nord Sarostani, A. (2025). Strategies for Realizing the Civilizational Components of the Second Step of the Islamic Revolution Statement with Emphasis on Science, Spirituality, and Economy. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 4(1), 258-277.

© 2025 the authors. Published by Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

The Islamic Revolution, having passed its fortieth anniversary, now enters its fifth decade, after navigating numerous ups and downs during this period. At such a pivotal juncture, the Leader of the Revolution issued the “Statement of the Second Step of the Revolution,” offering a set of recommendations for reaching the summits of national advancement. Since the construction and advancement of Islamic Iran fall within the domain of the youth—and given that Iranian youth possess the energy and potential to undertake such a monumental task—the Leader addressed this major step to the youth and emphasized civilizational components necessary for traversing this grand path. This civilization should be based on indigenous models while incorporating religious frameworks. This study, employing a descriptive-analytical approach and drawing on Quranic verses, the guidance of the Leader, historical experiences, document analysis, and library research, seeks to answer the fundamental question: What are the practical strategies for realizing the civilizational components of the “Second Step of the Revolution” in society? (With emphasis on science, spirituality, and economy). The findings of the study reveal that in order to realize the civilizational components within society, special attention must be paid to the Iranian ecosystem. This includes the formulation of an indigenous model and the drafting of a structural charter in the domains of social, educational, and ethical issues. Within this structural order, a national will and determination must be established among all influential actors at every progressive level of society so that the civilizational trajectory outlined in the Second Step Statement may be fully realized.

Keywords: *Islamic Revolution, Second Step Statement of the Revolution, civilizational components, science, spirituality, economy*

EXTENDED ABSTRACT

The Islamic Revolution of Iran represents one of the most significant sociopolitical transformations of the twentieth century, culminating in the establishment of a religious republic and the revitalization of Islamic-Iranian civilization. As it steps into its fifth decade, the Revolution stands at a historical inflection point marked by the Supreme Leader's issuance of the "Statement of the Second Step of the Revolution." This statement outlines strategic civilizational components—science, spirituality, and economy—that are critical to achieving a new Islamic civilization. The Leader identifies the youth as the primary agents of this transformation, citing their energy, innovation, and moral commitment as essential assets. At the core of the Leader's vision is a civilization built on indigenous models and a fusion of religious and rational principles. The study takes a descriptive-analytical approach and integrates Quranic verses, the Leader's discourses, historical experiences, and documentary analysis to identify practical pathways toward implementing these components. Drawing from the theoretical insights of thinkers such as Ibn Khaldun, Will Durant, Mohammad-Taqi Jafari, and Ali Akbar Velayati, the article provides a conceptual grounding for the modern Islamic civilization project. This vision, as articulated by the Supreme Leader, calls for a civilization that simultaneously advances material prosperity and spiritual excellence—an ideal that aims to remedy the moral vacuity of Western modernity by offering a holistic human development paradigm (Durant, 1958; Jafari, 1978; Velayati, 2003; Zamani, 2017).

A critical foundation of this civilizational pursuit is a sacred approach to knowledge. Unlike Western epistemologies that are often rooted in materialism and instrumental rationality, the Islamic view—especially in the tradition of Mulla Sadra—posits that true knowledge emanates from divine sources and is inherently teleological, guiding individuals toward human and spiritual perfection (Shirazi, 1981). In this context, scientific endeavor must transcend mere empirical utility and align with ontological truths and divine purpose. Imam Khomeini and the Supreme Leader both emphasize that knowledge devoid of spiritual orientation can become counterproductive, even harmful. Therefore, science in the Islamic Republic should not merely be a tool for power or economic growth but a transformative force for cultivating ethical and God-conscious individuals (Mousavi Khomeini, 1989). The Leader envisions an educational and research ecosystem in which scientific advancement occurs hand-in-hand with moral elevation. This calls for a recalibration of Iran's educational infrastructure, aligning it with epistemological authenticity and civilizational aims, thereby enabling the formation of scholars and citizens who can drive forward the Islamic civilizational mission.

An essential dimension of this strategic vision is the historical consciousness necessary for nation-building. The Revolution's forward trajectory cannot be charted without an honest and critical understanding of Iran's past—particularly the colonial entanglements and internal corruption that plagued the Qajar and Pahlavi dynasties. The historical record reveals how leaders, driven by personal gain, compromised national sovereignty through exploitative treaties such as Golestan, Turkmanchai, and D'Arcy. These failures resulted in technological stagnation and political subservience. Under the Pahlavi regime, the attempt to impose a Westernized national identity led to cultural disintegration and increased public alienation from the state (Azghandi, 2005; Zohairi, 2001). In contrast, the Islamic Revolution reestablished a synergistic relationship between the people and the state, grounded in faith and justice. A well-rooted sense of historical identity provides the cognitive clarity necessary to resist foreign

manipulation, sustain ideological integrity, and maintain a coherent civilizational direction. Hence, the study advocates for integrating this consciousness into educational and policy frameworks to fortify national resolve and civilizational confidence.

The ethical and spiritual dimensions of civilizational development are treated not as auxiliary elements but as fundamental building blocks. As highlighted by thinkers such as Morteza Motahhari, spirituality is not an optional domain but the cornerstone of individual and collective perfection (Motahhari, 2002). In the modern Islamic framework, ethics is not merely personal morality but a political and institutional imperative. The Leader underscores the need for ethical governance, wherein state officials embody Islamic virtues such as honesty, self-sacrifice, and humility. This ethical commitment ensures that power is not wielded for self-enrichment but for societal transformation. The statement warns against the pitfalls of secular civilization, which, despite its material accomplishments, has often failed to cultivate inner peace, moral integrity, or spiritual depth. In contrast, the Islamic model aspires to synchronize the material and metaphysical dimensions of human life. As such, spiritual elevation must be reflected in policies, education, economics, and public discourse. It is through this dual elevation—material and spiritual—that a truly humane and resilient society can be built.

Economy, the third pillar in the statement, is treated with equivalent gravity. The Islamic economic vision rejects both capitalist excess and socialist suppression of individual enterprise. Drawing from the teachings of the Prophet and Islamic jurisprudence, it advocates for productive wealth generation, avoidance of extravagance, and equitable distribution. Economic independence is emphasized as a prerequisite for political sovereignty and civilizational durability. The Leader calls for a resistance economy rooted in national capacities, technological innovation, and indigenous entrepreneurship. Unlike extractive economic models, the Islamic approach promotes value-added production and social justice. Key strategies include enhancing productivity, investing in domestic industries, and transforming creative ideas into scalable technologies (Eftekhari, 2017). Moreover, the nurturing of talent—particularly scientific and technological elites—is considered crucial. As seen in the Leader's emphasis on retaining national talent and investing in high-potential youth, the nation's economic power is intimately linked to its intellectual capital. Economic policymaking, therefore, must integrate ethical imperatives, long-term strategic vision, and social inclusivity to fulfill its civilizational role.

The study concludes by proposing a set of strategic interventions aimed at realizing the Second Step Statement's civilizational goals. These include establishing a sacred epistemology of knowledge that aligns science with spiritual purpose, revitalizing historical memory to counter cultural colonization, reforming the national education system to align with Islamic and indigenous paradigms, and instituting mechanisms for supporting top-tier scientific talent. Moreover, it recommends constructing a moral-political order that mandates ethical accountability for public officials and envisions spirituality as a policy concern. In the economic sphere, it calls for systemic measures to cultivate a resistance economy characterized by self-reliance, innovation, and justice. Importantly, these reforms must be undertaken within a participatory national framework involving scholars, policy-makers, civil society, and the youth. The success of these strategies hinges not only on political will but on cultural transformation—one that internalizes the values of faith, reason, and justice as the pillars of a flourishing civilization. This study thus contributes a grounded, multifaceted model for Islamic civilizational advancement, proposing that the path to a renewed, dignified, and sovereign Islamic society lies in a harmonized synthesis of science, spirituality, and economic empowerment.

راهکارهای تحقق مولفه‌های تمدن ساز بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی باتاکید بر علم، معنویت و اقتصاد

محمد مهدی باقری^۱، علیرضا گلشنی^۲، علیرضا بیابان نورد سروسستانی^۳

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

۲. دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران

۳. استادیار گروه علوم سیاسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: agolshani41@gmail.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله

پژوهشی/اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

باقری، محمد مهدی، گلشنی، علیرضا، و بیابان نورد سروسستانی، علیرضا. (۱۴۰۴). راهکارهای تحقق مولفه‌های تمدن ساز بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی باتاکید بر علم، معنویت و اقتصاد. *مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۴(۱)، ۲۷۷-۲۵۸.

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

انقلاب اسلامی در حالی چهلمین سال پیروزی خود را پشت سر می‌گذارد و به دهه پنجم خود وارد می‌شود که فراز و فرودهای متعددی را طی این مدت پشت سر گذارده است. در چنین نقطه عطفی رهبر انقلاب، با صدور بیانیه گام دوم انقلاب، توصیه‌هایی را در رسیدن به قله‌های پیشرفت ارایه دادند. از آنجا که ساخت و پیشرفت ایران اسلامی در حیطه کار جوانان است و معمولاً توان و انرژی جوان ایرانی استعداد عبور از این کار بزرگ را دارد رهبر انقلاب مخاطب این گام بزرگ را جوانان دانسته و مولفه‌های تمدنی را جهت پیمودن این راه بزرگ سفارش داده اند. تمدنی که مبتنی بر الگوهای بومی باشد و هم الگوی دینی را در خود بگمارد. پژوهش حاضر با رویکرد توصیفی-تحلیلی و بهره گیری از آیات قرآنی، رهنمودهای رهبر انقلاب، و تجربیات تاریخی گذشته و بررسی اسناد و مراجعه به کتابخانه، در پی پاسخ به این سوال اساسی است که راهکارهای عملی تحقق مولفه‌های تمدنی بیانیه گام دوم انقلاب در جامعه چیست؟ (با تاکید بر علم، معنویت، اقتصاد) یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد برای تحقق مولفه‌های تمدنی در جامعه می‌بایست توجه ویژه‌ای برزیست بوم ایرانی صورت پذیرد که تدوین الگویی بومی و تدوین یک نظام نامه ساختاری در حوزه مسایل اجتماعی، آموزشی و اخلاقی صورت پذیرد و در این نظم ساختاری یک اراده و عزم ملی از جانب همه عناصر تاثیر گذار در تمام سطوح پیش برنده جامعه بوجود آید تا مسیر تمدنی در بیانیه گام دوم محقق شود.

کلیدواژگان: انقلاب اسلامی، بیانیه گام دوم انقلاب، مولفه‌های تمدنی، علم، معنویت، اقتصاد

مقدمه

از جمله پدیده‌های مهم در قرن بیستم وقوع انقلاب اسلامی در ایران است انقلابی که ثمره آن نابودی حکومت ۵۷ ساله پهلوی و قطع دخالت اجانب در سرنوشت کشور و به دنبال آن تشکیل حکومت اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) بود. با ظهور انقلاب و شکل‌گیری حکومت دینی برآمده از مردم، گفتمان تمدن ایرانی - اسلامی در قالب تمدن نوین شکل گرفت و انقلاب اسلامی، در عمل به احیاگر فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی مبدل شد.

هر چند در طی چهل سال تلاش، دشمنان، از طریق جنگ نظامی و تحریم و فشارهای سیاسی - تبلیغاتی نتوانستند به اقتدار انقلاب اسلامی آسیبی برسانند و اکنون انقلاب اسلامی علیرغم این توطئه‌ها دوره تثبیت خود را پشت سر گذاشته است. اما علیرغم کارشکنی‌های دنیای غرب و در رأس آن آمریکا انقلاب در حوزه‌های مختلف توانست قدم‌های شگرفی را در عرصه‌های مختلف علمی و تمدنی بردارد. در چله دوم، انقلاب اسلامی تلاش دارد که پله‌های ترقی و پیشرفت را در رسیدن به قله تمدنی طی نماید، به همین علت بیانیه گام دوم انقلاب به عنوان منشور تمدنی انقلاب اسلامی توسط رهبر انقلاب به همه مردم خصوصاً جوانان ابلاغ شد.

هرچه از زمان پیروزی انقلاب اسلامی فاصله گرفته شود، اهمیت پرداختن به موضوع انقلاب اسلامی و ظرفیت تمدن‌سازی که دارد همچنین پیشرفت‌های جمهوری اسلامی بیش‌تر می‌شود. یکی از اهداف راهبردی دشمنان در جنگ نرم علیه انقلاب و جمهوری اسلامی، ایجاد یأس و ناامیدی در جامعه و به‌ویژه در نسل جوان نسبت به آینده از طریق سیاه‌نمایی، بزرگ کردن مشکلات، زیر سؤال بردن و یا کم‌ارزش جلوه دادن دستاوردهای انقلاب و ناکارآمد نشان دادن نظام دینی است. دشمنان تلاش می‌کنند تا از طریق قدرت رسانه‌ای خود، جلوی درک واقعیات انقلاب اسلامی و قدرت تمدنی آن گرفته شود.

مقام معظم رهبری با علم به همین توان فکری در سالهای مختلف امید آفرینی و خوش بینی به آینده را در جامعه نوید می‌دهند و ضمن در نظر گرفتن پیشرفت‌های خارق‌العاده در سالهای گوناگون و در حوزه‌های مختلف، اندیشه تمدن‌سازی را با محوریت اسلام در قالب بیانیه گام دوم انقلاب مطرح کردند. تمدن مدنظر مقام معظم رهبری را دربیانات ایشان می‌توان دید. آنجا که می‌فرماید: «تمدن اسلامی آن فضایی که انسان در آن فضا از لحاظ معنوی و از لحاظ مادی می‌تواند رشد کند. بوجه غایات مطلوبی که خدای متعال او را برای آن غایات خلق کرده است، برسد. زندگی عزتمندی داشته باشد، انسان عزیز، انسان دارای قدرت، دارای اراده، دارای ابتکار دارای سازندگی جهان طبیعت تمدن اسلامی یعنی این» (بیانات رهبر انقلاب در دیدار اعضای مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۹۲/۶/۱۴) باور به خود و به ظرفیتهای و داشته‌ها و توانایی‌های خود جهت رسیدن به تمدن، اصل اساسی در طی این مسیر سخت و دشوار است. باید به تاسیس معیاری نو، ابتکاری تازه دست زد، البته تصور نشود که مراد از تاسیس و ابتکار تازه، پشت کردن به گذشته است. انسان بدون گذشته ریشه نخواهد داشت و بدون آینده افق ندارد (Rajai, 2006).

مسئله اصلی در امر دولت اسلامی مسئله پیشرفت توأمان در حوزه‌های مادی و معنوی است. و اینکه این پیشرفت باید در جامعه نمود عینی داشته باشد و مردم آن را در زندگی جاری خود لمس نمایند و احساس کنند تا مزه آن را بچشند و به آن افتخار کنند. تمدنی که معایب تمدن غرب را نداشته باشد و در عین حال کمال معنوی انسان را نیز در نظر بگیرد. تحقق این الگوهای تمدنی در جامعه و فهم آن در میان مردم چالشی است که تمدن و پیشرفت اسلامی می‌تواند با آن دست و پنجه نرم کند. البته قطعاً خیلی اجزای دیگر مثل نظام بروکراسی و مجاری حاکمیتی هم هست که در بحث اسلامی کردن دولت مهم است اما آن چه در مدل حضرت آقا جایگاه برتر را دارد و بسیار مورد تأکید ایشان است همین موضوع اخلاق کارگزاران است یعنی اگر کارگزاران اخلاقشان اخلاق اسلامی باشد و در بحث تمدن و پیشرفت محور اخلاقیات

را در نظر بگیرند، و وجدان کاری را سرلوحه کار خود قرار دهند، این تاثیر می‌گذارد روی جامعه اسلامی و نهایتاً ما را به سمت تمدن اسلامی می‌برد.

تمدن سازی که کمال الهی و انسانی و زندگی مادی را توأمان به پیش ببرد. این رشد و ترقی امروزی که محصول تمدن غرب است ضمن توجه به نیاز مادی انسان اما نسبت به نیازهای فراتر و مانا تر او توجهی نکرده و آن را بی پاسخ گذاشته یا به کناری انداخته است و گسل‌های موجود در جامعه جهانی و سردرگمی‌های بشری در عصر حاضر علیرغم بهره‌مندی از امکانات دنیوی و مادی اما تهی از اخلاق و درک و فهم عمیق بشری از نقایص آن است که تمدن نوین اسلامی در پی شناسایی آن است و در این میان تمدن نوین اسلامی در عصر انقلاب اسلامی آن هم چله دوم امری لازم و محتوم است که می‌بایست انجام شده و در دایره زندگی مردم سازی و جاری شود.

از این رو تحقیق حاضر در پی پاسخ به این سؤال اساسی است که:

راهکارهای عملی تحقق مولفه‌های تمدنی بیانیه گام دوم انقلاب در جامعه چیست؟ (علم، معنویت، اقتصاد)

نظام اسلامی می‌بایست، ضمن شناخت مؤلفه‌های تمدن ساز که مقام معظم رهبری در بیانیه گام دوم انقلاب مطرح کرده اند. تنها به صرف شناسایی نباشد بلکه در پی تحقق عینی این مولفه‌های تمدن ساز در جامعه باشد، تحقیق حاضر با رویکرد نظری و تحلیلی و با مراجعه به رهنمودهای رهبر انقلاب در زمینه تمدن سازی و بیانیه گام دوم و با تاکید بر چهار مولفه تمدن ساز بیانیه گام دوم انقلاب (علم، معنویت، اقتصاد) در پی پاسخ به سؤال مذکور است.

مبانی نظری پژوهش

مفهوم تمدن

تمدن واژه‌ای عربی و مصدر باب «تفعل» است که از ریشه «مدینه» به معنی «شهر و شهر نشینی و خو گرفتن با اخلاق و آداب شهریان» گرفته شده است. و از دیر باز وجود داشته است. و «ابن خلدون» با کلید واژه‌های «ال عمران» و «الحضاره» بدان پرداخته زیرا در عربی به تمدن «حضاره» گفته می‌شود. به این معنا که تمدن در حضر، آرامش، امنیت و ثبات شکل می‌گیرد (Zamani, 2017). از نظر اصطلاحی نیز تمدن را ویل دورانت این گونه تعریف می‌کند: «تمدن همان نظم اجتماعی است که به مجموعه نهادهای اجتماعی از آداب، رسوم، هنر، علوم، تأسیسات و فعالیت‌های انسانی در بستر تاریخ داده شده و با محیط جغرافیایی و اجتماعی تطبیق پیدا کرده است و در نتیجه وجود آن ساختارهای کلان معرفتی، قانونی و فرهنگی شکل می‌گیرد و خلاقیت فرهنگی امکانپذیر می‌شود و جریان پیدا می‌کند» (Durant, 1958). در تعریفی دیگر از تمدن محمدتقی جعفری (ره) می‌گوید: تمدن، تشکّل هماهنگ انسان‌ها در حیات معقول با روابط عادلانه و اشتراک همه افراد و گروه‌های جامعه در جهت پیشبرد اهداف مادی و معنوی انسان‌ها در همه ابعاد مثبت است (Jafari, 1978).

علی اکبر ولایتی در مورد تمدن معتقد است: «تمدن حاصل تعالی فرهنگی و پذیرش نظم اجتماعی است. تمدن خروج از بادیه نشینی و گام نهادن در شاهراه نهادینه شدن امور اجتماعی یا به قول ابن خلدون عمران یافتن است.» (Velayati, 2003). به فرموده مقام معظم رهبری، پیروزی اسلام و احیای تمدن اسلامی وعده حتمی الهی است. شرایط زمان به نفع اسلام و بیداری اسلامی در جریان است که اگر به خوبی مدیریت شود. پیروزی اسلام گرایان در کشورهای اسلامی قطعی است. هدف نهائی را باید امت واحده‌ی اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی جدید بر پایه‌ی دین و عقلانیت و علم و اخلاق، قرار داد.

تمدن نوین اسلامی

عبارت تمدن سازی نوین که توسط مقام معظم رهبری مطرح شده است، در واقع همان احیای تمدن اسلامی است که با پیروزی انقلاب اسلامی، نگاه‌ها به آن معطوف گردیده است. یعنی احیاء عزت و کرامت انسان مسلمان در کنار برخورداری از دستاوردهای علمی و

تکنولوژیکی که می‌تواند نوید بخش ایجاد تمدنی نمونه باشد و تأکید مقام معظم رهبری بر عنصر پیشرفت همه جانبه به عنوان ماهیت واقعی تمدن نوین اسلامی تأکید بر عنصر حرکت و تعالی در همه عرصه‌ها است (Ashkavari, 2015).

در تمدن نوین اسلامی مدنظر حضرت امام، زمامداران جامعه اسلامی افزون بر روحیات دینی همچون خلوص و تقوا باید از عقل و تدبیر سیاسی، اقتصادی و فرهنگی برخوردار باشند و خود را به قانون و اجرای عدالت و حدود الهی ملزم بدانند. ایشان آزادی را برای تمدن حیاتی دانسته و اول مرتبه تمدن را آزادی ملت می‌داند (Mousavi Khomeini, 1989).

مقام معظم رهبری در باره تشکیل تمدن اسلامی و لزوم استفاده از دانش بشری در برپایی آن می‌فرمایند:

امروز نوبت ما است، امروز نوبت اسلام است. وَ تِلْكَ الْآيَاتُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ؛ (آل عمران/۱۴۰) امروز نوبت مسلمین است که با همت خود، تمدن نوین اسلامی را شالوده‌ریزی کنند. همچنان که اروپایی‌ها آن روز از دانش مسلمین استفاده کردند، از تجربه‌ی مسلمین استفاده کردند، از فلسفه‌ی مسلمین استفاده کردند، ما [هم] امروز از دانش جهان استفاده میکنیم، از ابزارهای موجود جهانی استفاده میکنیم برای برپا کردن تمدن اسلامی، منتها با روح اسلامی و با روح معنویت. این وظیفه‌ی امروز ما است (بیانات رهبری در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی ۱۳۹۴/۱۰/۸).

مسأله تمدن سازی نوین اسلامی از همان پیدایش انقلاب اسلامی در اندیشه رهبران انقلاب بوده است. طرح نظریه ولایت فقیه و تشکیل جمهوری اسلامی را می‌توان از ابعاد این تمدن سازی نوین دانست. نظام سازی و تشکیل ساختارهای مهندسی نظام در ابتدای انقلاب خود گویای عزم رهبران انقلاب اسلامی به سمت تشکیل تمدن نوین اسلامی و کنار گذاردن بعضی از مظاهر تمدنی غرب که از زمان حکومت پهلوی داشت فرهنگ سازی می‌شد بود.

انقلاب اسلامی: آغاز تمدن سازی نوین

امام خمینی رحمه‌الله توانست جامعه ایران را از نوعی حالت ایستایی و توقف خارج سازد و با ایجاد همبستگی میان مردم و رهبران جامعه، شرط اولیه تأسیس تمدن را فراهم آورد و فرایند ساخت تمدنی را آغاز نماید که برخلاف روند چند سده قبل، از حالتی دو سویه میان مردم و رهبران برخوردار باشد و این دو در تعامل با هم تمدن سازی را پیگیری نمایند. مقام معظم رهبری در این باره معتقدند «پیشرفت (تمدن سازی) با انقلاب اسلامی آغاز شده است» (سیدعلی خامنه‌ای، ۱۳۷۹/۵/۲۵).

در تمدن سازی تلفیق وحی و علم ضروری است؛ زیرا دین جهان بینی می‌آفریند و علم ابزارهای لازم برای دستیابی به جامعه و تمدن مطلوب دینی را فراهم می‌آورد. جهان بینی امری ثابت است و علم و ابزار امری نسبی، بنابراین بایست توجه داشت که اگرچه مبانی تمدن سازی اسلامی امری ثابت‌اند و از آن‌ها نبایستی تخطی شود، اما مدل‌ها امری ثابت نیستند و باید در گذر زمان همواره تکمیل گردند تا به تمدن مطلوب دست یابیم.

الگوی ایرانی پیشرفت در حقیقت نخستین مدلی است که در تلاش است این تلفیق تئوریک را سازه‌مند نماید. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرماید: «هر الگویی از توسعه، فرهنگ خاصی نیز بر آن حکمفرماست؛ از این رو اگر الگوها از دنیای کفر و استکبار گرفته شود، باید این نکته را مورد لحاظ قرار داد که اصول دنیای کفر در مدل‌هایش حضور دارد و جریان این مدل‌ها فرهنگ دنیای استکبار را وارد کشور خواهد کرد» (بیانات رهبری در دیدار جمعی از کارگزاران فرهنگی، ۱۳۷۱/۵/۲۱)؛ زیرا تمدن سازی یک فرایند است و تمدن یک برآیند و تغییر شکلی یا محتوایی در فرایندها سبب تغییر در برآیند و نتیجه می‌گردد. ایشان با ارائه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در صدد است تا این فرایند را مدیریت کند و به برآیند مطلوب برسد.

بنابراین می‌توان گفت الگوی پیشرفت اسلامی که از بطن انقلاب اسلامی پدید آمده، مدلی است برای فعال نمودن ظرفیتی که می‌تواند جامعه را به سمت تعالی سازی در حوزه‌های پیشرفت رهنمون سازد و در طی چهار دهه اخیر خود را به خوبی در مقاطع مختلف نشان داد؛ به عبارت دیگر در ایران امروز، برخلاف چند قرن اخیر، نظامی اسلامی که در صدد خدمت به مردم است و مردمی که طی چهار دهه وفاداری و اعتماد خود را به نظام جمهوری اسلامی بارها و بارها به اثبات رسانده‌اند، حضور دارند. در چنین فضایی است که انقلاب اسلامی می‌تواند با ارایه الگویی بومی از پیشرفت و تمدن سازی نوین اسلامی، مدلی جدید از توسعه و پیشرفت را به جهان معرفی نماید. مدلی که به پیوستگی نیازهای مادی و معنوی انسان اذعان دارد و تنها نیازهای مادی اش را به رسمیت نمی‌شناسد زیرا انسان را موجودی می‌داند که نیاز به تعالی بخشی در حوزه‌های مادی و معنوی دارد و نمیتواند تک بعدی حرکت نماید حرکت تکاملی و پیشرفت انسان در جامعه بر پایه تامین نیازهای دنیایی و آخرتی است که صورت می‌گیرد و انقلاب اسلامی با مدل نو تمدن اسلامی در پی تامین نیازهای توأمان جسمی و روحی انسان است.

گام دوم انقلاب

بیانیه گام دوم انقلاب که یکی از مهم ترین مکتوبات تاریخ چهل ساله انقلاب اسلامی ایران است به همه آنچه یک جامعه متمدن اسلامی نیاز دارد، اشاره شده است. توجه به بعد ایمانی و معرفتی در کنار توجه به بعد مادی نیازمندی انسان خود افق روشن و پیش روی نظام جمهوری اسلامی می‌باشد، که این مهم برعهده جوانان گذاشته شده است. ویژگی اصلی آن تکامل یافتگی و پیشرفت انقلاب اسلامی و تمدن سازی آن بوده و در این میان دارای مولفه‌های تمدنی مهمی است که به آن بایستی پرداخته شود.

رهبر انقلاب در رابطه با پیدایی انقلاب اسلامی می‌فرمایند: «آن روز که جهان میان شرق و غرب مادی تقسیم شده بود و کسی گمان یک نهضت بزرگ دینی را نمی‌برد، انقلاب اسلامی ایران، با قدرت و شکوه پا به میدان نهاد، چارچوب‌ها را شکست دین و دنیا را در کنار هم مطرح کرد و آغاز عصر جدیدی را اعلام نمود. (خامنه ای، بیانیه گام دوم انقلاب ۹۷/۱۱/۲۲).

بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی که برخی به درستی از آن به مثابه نقشه راه و منشور اندیشگی انقلاب در چلّه دوم حیاتش نام برده‌اند، مشتمل بر فرازهای متعددی است که پرداختن به هر یک از آن فرازها می‌تواند و باید آغازگر فصل نوینی در تاریخ ما باشد. رهبر انقلاب در این بیانیه بیش از هر چیز بر لزوم نزدیک کردن انقلاب به آرمان بزرگش یعنی ایجاد تمدن نوین اسلامی تاکید می‌کنند.

مولفه‌های تمدن ساز بیانیه (علم، معنویت، اقتصاد)

۱. علم

رسالت پیامبر(ص) با خواندن آغاز و این باعث تفاوت اسلام با سایر ادیان شد (اکبری، ۱۳۹۰: ۲۰). قرآن در آیه ۹ سوره زمر بر برتری عالمان بر کسانی که از این ارزش برخوردار نیستند، تصریح کرده است. در سوره طه آیه ۱۱۴ «... وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» به پیامبر(ص) امر می‌شود که از درگاه الهی افزایش علم خود را طلب کند. در آیات دیگر قرآن مانند بقره/۲۸۰، نحل/۹۵، عمران/۱۹۰، انعام/۱۱، یونس/۵، عنکبوت/۱۵ و... کسانی که اهل علم نیستند، پیوسته سرزنش می‌شوند. نکات فوق بیانگر اهمیت علم در قرآن است. در قرآن علم و ایمان در کنار هم است: «وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ» (روم، ۵۶). سفارش‌های مکرر پیامبر (ص) درباره دانش‌افزایی مسلمانان بسیار فراوان است که گاهی موجب تعجب عموم پژوهشگران شده است (Akbari, 2011).

روایاتی مانند «خداوند نیک‌بختی هر کسی را بخواهد، او را در دین دانا گرداند» (بخاری، ج ۱، ۱۹۸۱م: ۲۸) «فرشتگان بال‌های خود را زیر پای دانشجویان می‌گسترانند» (کلینی، ج ۱، بی تا: ۳۴)؛ «دانشمندان وارثان پیامبران‌اند» و «نزدیک‌ترین مردم به درجات نبوت، اهل علم و جهاد هستند» (Karouni, 2018). بیانگر اهمیت علم در اسلام و نزد آن حضرت است. «خوب پرسیدن نیمی از دانش است» (حرانی، ۱۳۸۷: ۹۵). «برای طلب و فراگیری دانش تا چین بروید، پس فراگیری علم برای همه مسلمانان واجب است».

رهبر انقلاب با اشاره به پیشرفت‌های کشور در زمینه‌های دانشی می‌فرمایند: «دستاوردهای دانش و فناوری ما در این مدت که ما را به رتبه شانزدهم در میان دویست کشور جهان رساند مایه شگفتی ناظران جهانی شد. دانش آشکارترین وسیله عزت و قدرت یک کشور است. روی دیگر دانایی، توانایی است. دنیای غرب به برکت دانش خود بود که توانست برای خود ثروت، نفوذ و قدرت دویست ساله فراهم کند. باید به قله‌ها دست پیدا کنیم باید از مرزهای کنونی دانش در مهمترین رشته‌ها عبور کنیم.» (بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲)

اهمیت علم و دانش به قدری زیاد است که می‌توان آن را یکی از پایه‌های قدرت و توانایی دانست، بدون علم و دانایی پیمودن مسیر تمدنی امکان‌ناپذیر است. دانش و پژوهش ضمن تولید قدرت و توانایی، جامعه را به سمت نوعی بازدارندگی رهنمون می‌سازد و در نتیجه دشمنان را از دستیابی به خواسته‌هایی که شکست پایه‌های علمی و دانشی را موجب می‌شود ناکام می‌سازد.

۲. معنویت و اخلاق

قرآن در آیه ۳۲ سوره توبه اراده دشمنان و بدخواهان را در خاموش کردن آئین نورانی اسلام و زدودن نور معنویت از جامعه که یکی از اصول اساسی در تکامل و پیشرفت بشری است را مورد اشاره قرار داده و اراده الهی در ناکام گذاشتن آن‌ها را مورد تاکید قرار داده می‌فرماید: «يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نَوْرَ اللَّهِ بِأَفْوَهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يَتِمَّ نُورُهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ»

کافران می‌خواهند که نور خدا را به نفس تیره و گفتار جاهلانه خویش خاموش کنند و خدا نگذارد تا آنکه نور خود را تا منتهای ظهور و حداعلای کمال برساند هرچند کافران ناراضی و مخالف او باشند.

در تمدن سازی علاوه بر رشد و پیشرفت مادی جامعه، رشد و تقویت بعد روحی انسان نیز مطرح نظر است و در این میان به تعبیر استاد شهید مطهری: «از نظر قرآن، معنویت پایهء تکامل است. این همه عبادات که در اسلام بر روی آن تکیه شده است، برای تقویت جنبهء معنوی روح انسان است» (Motahhari, 2002). رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب ضمن تاکید بر نیاز اصلی جامعه به معنویت و اخلاق معتقدند: «معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و جامعه است، و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، تواضع، شجاعت و دیگر خلقیات نیکو است.» (بیانیه گام دوم ۱۳۹۷/۱۱/۲۲).

معنویت و اخلاق همان عنصری هستند که فعالیت‌های فردی و اجتماعی بر اساس آن شکل می‌گیرد و جهت حرکت جامعه را تثویز می‌کند. اگر در جامعه‌ای به معنویت و اخلاق اهمیتی داده نشود آن جامعه نمی‌تواند به مسیر پیشرفت خود ادامه دهد و دچار عقب گرد تاریخی می‌شود. می‌توان در زندگی با برخی کمبودهای مادی به پیشرفت‌هایی رسید لکن بدون معنویت و اخلاق علیرغم داشته‌های مادی نمی‌توان زندگی خوب و آرامش بخشی را تجربه کرد.

۳. اقتصاد

سطح زندگی مردم از شاخص‌های اساسی توانمندی اقتصادی یا عقب‌ماندگی جوامع محسوب می‌شود و شامل مواردی چون تغذیه، پوشاک، وسایل رفاهی و... است. پیامبر اکرم (ص) با تشویق و توصیه سبکی از زندگی که در آن تمام نیازهای فردی و اجتماعی انسان برآورده گردد، مسلمانان را به بهره‌مندی از نعمت‌ها و مواهب مادی و پرداختن به بازرگانی، صنایع، کسب سود و اصلاح امور معیشت و حفظ اموال و ثروت دعوت می‌کرد (Ibn Babawayh Qomi & Ali Akbar, 1984). پرداختن به کار شرافتمندانه و ساخت اقتصادی فعال و شکوفا، در کنار مسافرت و گردشگری، داشتن تفریحات سالم، توجه به پوشش مناسب و آراستگی، داشتن معیشت و خرجی مناسب و گسترش آن از توصیه‌های اسلام و مورد تاکید ائمه (علیهم السلام) می‌باشد.

از این رو، رویکرد جدید اسلام به دنیا و تشویق فعالیت‌های اقتصادی، زمینه‌ساز پیدایش جامعه نوین اسلامی و تمدن جدید گردید (Hitti, 1987).

البته در تمام فعالیت‌های اقتصادی، دوری از اسراف اصلی اساسی در اقتصاد است و به همین دلیل خدای متعال اسرافکاران را مورد مذمت قرار داده و از این طریق حفظ نعمت‌های الهی مورد تاکید قرار گرفته است. آنجا که می‌فرماید:

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (انعام/۱۴۱)

«و اوست کسی که باغ‌هایی با داربست و بدون داربست و خرمابن و کشتزار با میوه‌های گوناگون آن و زیتون و انار شبیه به یکدیگر و غیر شبیه پدید آورد از میوه آن چون ثمر داد بخورید و حق [بینوایان از] آن را روز بهره‌برداری از آن بدهید [اولی] زیاده‌روی نکنید که او اسرافکاران را دوست ندارد».

مقام معظم رهبری ضمن مهم بر شمردن اقتصاد به عنوان یکی از مولفه‌های نیل به اهداف است می‌فرماید: «اقتصاد یک نقطه کلیدی تعیین کننده است. اقتصاد قوی، نقطه قوت و عامل مهم سلطه ناپذیری و نفوذ ناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف زمینه ساز نفوذ، سلطه و دخالت دشمنان است. وسیله‌ای است که بدون آن نمیتوان به هدف‌ها رسید.» (بیانیه گام دوم انقلاب ۱۳۹۷/۱۱/۲۲)

اهمیت اقتصاد به قدری زیاد است که هیچ مکتب بشری نیست که به آن نگاه ویژه نداشته باشد. در میان همه مکاتب بشری، اسلام نگاه جامع تری نسبت به بهره‌گیری از مواهب اقتصادی دارد رعایت اصل توجه به مستضعف و همچنین بهره‌گیری معقول از داده‌های اقتصادی الهی به طوری که انسان دچار زیاده‌روی نشود باعث می‌شود که از هدر رفت و حیف و میل نعمات الهی جلوگیری شود.

راهکارهای عملی تحقق مولفه‌های تمدن ساز بیانیه گام دوم انقلاب

۱. نگاه قدسی به علم

علم و دانش در هر جامعه‌ای و هر مکتبی مورد تایید است و آن را قبول دارد اما اینکه چه علمی و چگونه علمی باشد، مورد اختلاف مکاتب مختلف است به عنوان مثال علوم در غرب تابع تمینات و تمایلات سودمحورانه و لذت‌گرایانه انسانی تعریف می‌شود و لذا صرفاً بر مادیات استوار است اما از منظر اسلام، علم و دانشی مورد تایید است که به همه جنبه‌های مادی و معنوی انسان توجه کند و او را به سعادت و کمال انسانی و الهی برساند و صرفاً خواسته‌های مادی او را مورد توجه قرار ندهد.

در اندیشه صدرایی علم و دانش، آن علمی است که ریشه قدسی داشته و از منبع آن یعنی خدای متعال جدا نباشد. ملاصدرا «مبدأ علوم را عالم قدس می‌داند. معلم نفوس در حقیقت خداوند است. اسباب ظاهری مانند درس و بحث تنها نقش معد را دارند؛ از این‌رو، تخلف‌پذیر و اختلاف بردارند» (Shirazi, 1981). همچنین معتقد است که: «خداوند به همه موجودات علم دارد. علم خدا به موجودات، لازمه علم او به ذات خویش است؛ همان‌گونه که وجود آن‌ها تابع وجود اوست» (Shirazi, 1981). «وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ» (انعام: ۵۹)؛ کلیدهای غیب، نزد خداست و جز او کسی به آن علم ندارد. «وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ» (حجر: ۲۱)؛ چیزی نیست مگر آنکه خزینه آن نزد ماست. ملاصدرا با استناد به حدیث معروف منقول از پیامبر (ص) «من عرف نفسه فقد عرف ربه»، یافت و شناخت حقیقت نفس را، یافت و شناخت حق میدانند. بدین ترتیب شناخت نفس را که معرفتی حضوری است مساوی با شناخت حق و شناخت هستی می‌داند که البته هم چنان که که بیان شد چنین شناخت حضوری به نفس مستلزم سلوک نفس است. دیدگاه راهبردی امام (ره) در زمینه علم به عنوان یکی از ارکان و مبانی تمدن نوین اسلامی آن است که همه علوم با نیت الهی، «الهی» محسوب می‌شوند. همچنین تقارن علم با عمل، ضرورتی تام دارد؛ به طوری که علم و عمل دو بالی هستند که انسان را به مقام انسانیت می‌رسانند. بنابراین علم تنها اثر ندارد، بلکه گاهی مضر است و عمل بدون علم، بی‌نتیجه است (Mousavi Khomeini, 1989).

از این رو، در اندیشه رهبر معظم انقلاب، مجاهده علمی و شکستن مرزهای علم، چراغ راه تمدن اسلامی است. به اعتقاد ایشان، فردای بدون علم تاریک است و چراغ راه تحقق تمدن اسلامی، مجاهده علمی است. علم از دیدگاه ایشان سلطه‌آور است و جامعه صاحب علم را قدرتمند می‌سازد. ایشان به میزان بسیاری تأکید می‌کنند که علم را باید فراگرفت و به تولید و صدور آن پرداخت و به مصرف آن نباید بسنده کرد. روش‌شناسی تولید علم از دیدگاه ایشان، اجتهاد به معنای مصطلح، یعنی استنباط از منابع دینی و رجوع به عقلی است که پشتوانه آن وحی است. در این صورت تولید علم می‌تواند در مسیر رشد و اعتلای تمدن اسلامی باشد. (بیانات رهبر انقلاب در دیدار در دیدار اساتید و دانشجویان دانشگاه امیرکبیر، ۱۳۷۹/۱۲/۹).

برای نیل به تمدن نوین اسلامی جایگاه علم و دانش، جایگاه بنیانی و ریشه‌ای است بطوری که بدون داشتن علم طی مسیر تمدنی امکان پذیر نیست، علمی که ضمن آگاهی بخشی آن، الهی بودن آن نیز مطمح نظر باشد. زیرا علم بدون محتوای الهی نه تنها پیش برنده نیست بلکه منحرف کننده و برای جامعه بشری خسران‌کنندگی دارد. و این حالت خسران را در علوم و دانش بشری غرب قابل دید هست علیرغم پیشرفت‌های خیره‌کننده غرب، اما به علت تک‌ساحتی بودن آن در بسیاری از حوادث و اتفاقات انسان دورمانده از خدا دچار انحرافات گسترده شده و نسبت به اصل خویش غافل گشته است.

۲. گذشته شناسی

پای گذاردن در مسیر تمدنی و پیشرفت لازمه اش علم و آگاهی نسبت به گذشته است. زیرا بهتر می‌تواند مسئولین را در پیمودن مسیر تمدنی کمک نماید. اینکه در گذشته چه جایگاهی داشتیم و انقلاب اسلامی اکنون دنبال چه هست از الزاماتی است که می‌بایستی به آن واقف بود. بنابراین یکی از توصیه‌های مقام معظم رهبری در اجرای درست بیانیه گام دوم انقلاب را در شناخت صحیح گذشته تاریخی ملت ایران دانسته تا آن‌ها را از گزند تحریف و دروغ توسط دشمنان ملت ایران برحذر دارد. رهبر انقلاب در این باره می‌فرماید:

«برای برداشتن گامهای استوار در آینده، باید گذشته را درست شناخت و از تجربه‌ها درس گرفت؛ اگر از این راهبرد غفلت شود، دروغ‌ها به جای حقیقت خواهند نشست و آینده مورد تهدیدهای ناشناخته قرار خواهد گرفت. دشمنان انقلاب با انگیزه‌ای قوی، تحریف و دروغ‌پردازی درباره‌ی گذشته و حتی زمان حال را دنبال میکنند و از پول و همه‌ی ابزارها برای آن بهره میگیرند. رهنان فکر و عقیده و آگاهی بسیاریند؛ حقیقت را از دشمن و پیاده‌نظامش نمیتوان شنید». (بیانیه گام دوم انقلاب)

رخدادهای تاریخی متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد پادشاهان قاجار حتی از تشخیص منافع خود و جامعه تحت امرشان ناتوان بودند. این امر نشان می‌دهد که نظام مسلط چقدر با مردم همراه است و مصالح همگانی برای وی از اولویت برخوردار است. هنگامی که پادشاهی با اندک رشوه‌ای کشور خود را در اختیار بیگانگان قرار می‌دهد، نگاه این حاکمان را به خود و جامعه ایران مشخص می‌نماید. قراردادهای ترکمانچای، گلستان، تالبوت، داری نمونه‌ای از نگاه پادشاهان قاجار به ملک خود می‌باشد؛ مثلاً در ماجرای امتیاز تنباکو پانزده هزار لیر به عنوان پیش‌پرداخت و ۲۵۰۰۰ لیر در سال به ناصرالدین شاه سبب شد شاه ایران در سفر به انگلیس ملک ایران را به اجنبی بفروشد.

پس از قاجار نوبت به حکومت پهلوی رسید که در عدم همبستگی با مردم بر قاجار پیشی گرفت؛ لذا نتوانست مردم را در برنامه «نوسازی از بالا به پایین» با خود همراه سازد. فعال شدن تمامی منابع تمدنی و هویت‌بخش لازمه ایجاد یک تمدن است و در غیر این صورت جامعه دچار بحران هویت می‌گردد. این امر در دوره پهلوی تشدید شد؛ زیرا در این دوره تلاش شد مقوله دین به نفع ناسیونالیسم تجددگرا به شدت تضعیف شود و سبب تشدید بحران هویت در جامعه شد (Zohairi, 2001).

در این دوره تحت تأثیر اندیشه‌های افراطی لائیسزم و به تقلید از آتاتورک تلاش شد دین و مذهب تشیع به عنوان منبع هویت‌بخش جامعه ایرانی برداشته شود و همین امر عدم همبستگی دولت و ملت را افزایش داد. همبسته نبودن مردم ایران و وفادار نبودن مردم به نظام

پهلوی دوم و بالعکس نیز سبب افزایش نفوذ بیگانگان در کشور گردید تا جایی که دولت پهلوی دوم به «دولت دست‌نشانده» مشهور شد (Azghandi, 2005).

ساختارهای قدرت قبل از انقلاب اسلامی عمدتاً وابسته بود چه در دوره قاجار و چه در دوره پهلوی، ضعف در حوزه‌های مختلف و بیگانگی با علوم جدید و عقب ماندگی‌های تکنولوژیک ایران را از پیمودن مسیر پیشرفت بازداشت و این بازداشته شدن از مسیر پیشرفت و تمدن سازی ایران را در عقب ماندگی و وابستگی به بیگانه نگه داشت.

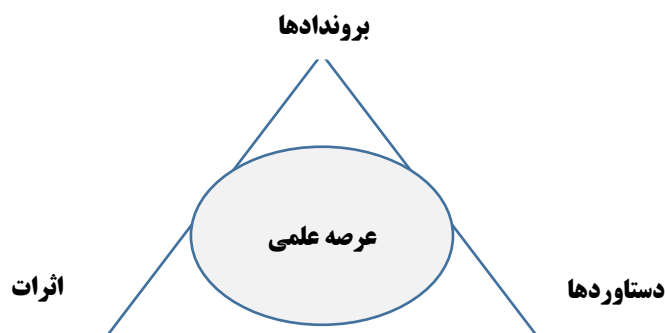
۳. عیب زدایی از نظام آموزشی

تحقق علم و پژوهش به عنوان مولفه تمدنی بدون داشتن ساختار قوی امکان پذیر نیست. براین اساس می‌بایست بررسی شود که آیا نظام آموزشی حال حاضر ایران این قابلیت را دارد یا نه؟ اگر دارد چگونه می‌توان ضعف‌ها و عیوب آن را رفع کرد. ساختارها و برنامه ریزی‌های آن‌ها همواره نقش کلیدی در تحقق نظم دانشی در جامعه دارد. و اگر این برنامه‌ها درست طراحی شوند می‌توانند ایران را در رسیدن به قله‌های دانش موفق سازند. رهبر انقلاب نیز شرط رسیدن ایران به مرجعیت علمی جهان را داشتن آموزش پرورش فعال و خردورز دانسته و می‌فرمایند: «آموزش و پرورش باید بتواند انسانهایی تربیت کند دانا باشند، توانا باشند، خردورز باشند، پارسا باشند، پرهیزکار باشند، پاک دامن باشند، کارآمد باشند، مبتکر باشند، شجاع باشند، اهل اقدام باشند، از دشمن نترسند، از تهدید نترسند، خواب‌رفتگی و غفلت پیدا نکنند؛ انسانهای این جوری تربیت کند. این [طور] اگر شد، این کشور به همانی که بنده آرزو کردم و گفتم و وعده دادم و ان‌شاءالله خواهد شد، خواهد رسید؛ یعنی ما تا چند دهه بعد -آن روز من گفتم تا پنجاه سال که حالا چند سالش گذشته- مثلاً تا پنجاه سال دیگر [به جایی میرسیم که] هر کسی در دنیا بخواهد مرزهای جدید علم را به دست بیاورد، مجبور باشد فارسی یاد بگیرد. تربیت یک چنین انسانهایی، یک چنین جوانهایی، پایه‌ی اصلی ایران سربلند فردا است، پایه‌ی اصلی تمدن نوین اسلامی است» (بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان ۱۳۹۸/۱۲/۱۱).

در عرصه علمی باید مثلث عرصه‌ی اجرایی، حوزه و دانشگاه را به همدیگر هماهنگ کرد و مدیران ارشد اجرایی متوجه شوند که در تصمیم‌گیری‌های خود به مطالعه و پژوهش اهمیت بدهند و از اساتید خوب حوزه و دانشگاه بخواهند روی مسائلی که جامعه بیشتر نیاز دارد، کار کنند. در چنین فضایی آرام‌آرام فضای عرضه و تقاضا در علوم انسانی شکل می‌گیرد. مجلس و کمیسیون‌های تخصصی آن‌ها باید از وزرا بخواهند تا مبانی علمی تصمیماتشان را ارائه دهند. اگر این گونه از وزرای ما سؤال می‌شد، هر وزارتخانه چندین محقق و اندیشمند را به کار می‌گرفت.

۴. شناسایی و حمایت از استعدادهای برتر در زمینه تحقیقات علمی

شناسایی و بکارگیری استعدادهای برتر در هر جامعه‌ای سرمایه ملی محسوب می‌شود، ایران نیز توانسته با برنامه‌های حمایتی خود از نخبگان علوم مختلف، آمار خروج از کشور استعدادهای برتر را بکاهد. هر چند تارسیدن به نقطه مطلوب فاصله دارد لکن می‌تواند از طریق حمایت از استعدادهای برتر از خروج آن‌ها جلوگیری نماید. در سند راهبردی کشور در امور نخبگانی مأموریت اصلی بنیاد ملی نخبگان سیاستگذاری و برنامه ریزی در زمینه نخبه شناسی، نخبه گزینی، نخبه پروری، و نخبه گماری دانسته شده به این معنی که مدیریت تحولی کشور بایستی در دست نخبگان جامعه خصوصاً نخبگان حوزه و دانشگاه قرار گیرد.

طبق سند راهبردی بروندادها ایده‌های مدل سازی یا تالیف مقالات علمی هستند و دستاوردها شامل تولید دانش فنی و فن آوری است. اثرات نیز شامل ارائه ساز و کار عینی که منجر به افزایش ثروت ملی و افزایش رفاه اجتماعی می‌شود. در عرصه علمی نیز، افرادی خلاق، ژرف اندیش، آزاداندیش دارای تفکری انتقادی و کار آفرین باشند. (بنیاد ملی نخبگان www.bmn.ir)

رهبر انقلاب اسلامی توجه به موفقیت‌های بزرگ را از وظایف نخبگان در قبال نسل جوان دانستند و می‌فرمایند: «استعداد ایرانی بعد از انقلاب به وجود نیامده بلکه موهبتی همیشگی و خدادادی است، اما انقلاب با میدان دادن به این استعدادها، ایران را از حالت راکد و عقب‌افتاده و وابسته، به کشوری مستقل، در حال پیشرفت و برخوردار از موفقیت‌های فراوان تبدیل کرد که باید به این واقعیات توجه کامل داشت». (بیانات رهبری در دیدار با نخبگان جوان ۱۳۹۸/۷/۱۷)

حمایت از جریان نخبگانی در سطح جامعه و تلاش جهت جذب آن‌ها و سپردن مدیریت‌های علمی، اقتصادی و حتی سیاسی جامعه می‌تواند کشور را در رسیدن به نظام تمدنی پیشرفته بر معیارهای اسلامی کمک نماید. سطح حمایت هم صرفاً محدود به تعریف و تمجید نباشد بلکه از همان ابتدا با جذب آن‌ها در مراکز مختلف هم مشکل اشتغال آن‌ها را حل کرد و هم از دانش و نخبگی آن‌ها در تعالی سازمانی استفاده کرد.

۵. ساماندهی اجتماعی نظام اخلاقی

هر گاه توحید و عبودیت از ساماندهی و سیاست اجتماعی جدا شد، فرد و جامعه دچار زیان‌های جبران ناپذیر شده است، حضرت علی (ع) در فرازی از نهج البلاغه می‌فرماید: «أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَامُهُمْ عَلَيْهِمْ وَأَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِيهِ». (نهج البلاغه، خطبه ۱۷۱) یعنی شایسته‌ترین فرد برای رهبری، تواناترین و داناترین فرد جامعه نسبت به این مسؤولیت است که وظیفه دارد مردم را به سوی عقلانیت، عدالت، معرفت و معنویت بسیج نماید تا نظامی کارآمد و اسلامی باشد و فقر علمی - عقلی و فقر عملی - ایمانی و ارزشی را از بین ببرد بنابراین انسان‌های معناگرا در کارآمدی نظام اسلامی نقش برجسته دارند.

معنویت مورد نظر مقام معظم رهبری جهت رسیدن به تمدن اسلامی، معنویت پویا و تسهیل کننده استفاده از دانش روز بشری می‌باشد، دانش و تجربه‌ای که پیش برنده و زاینده پیشرفت و حرکت روبه جلو با محتوا و باطن دینی باشد. در این باره می‌فرمایند: «امروز نوبت مسلمین است که با همت خود، تمدن نوین اسلامی را شالوده‌ریزی کنند. همچنان‌که اروپایی‌ها آن‌روز از دانش مسلمین استفاده کردند، از تجربه مسلمین استفاده کردند، از فلسفه مسلمین استفاده کردند، ما [هم] امروز از دانش جهان استفاده می‌کنیم، از ابزارهای موجود جهانی استفاده می‌کنیم برای برپا کردن تمدن اسلامی، منتها با روح اسلامی و با روح معنویت. این وظیفه‌ی امروز ما است» (بیانات رهبری در دیدار با جمعی از دانشجویان، ۱۳۹۴/۸/۲۰)

در بیانیه گام دوم، رشد معنویت و اخلاق نیازمند همراهی حکومت‌ها دانسته شده، اما با این حال تصریح شده است که این دو، با دستور و فرمان به دست نمی‌آید. در نظام تمدن اخلاقی، رعایت اخلاق و معنویت صرفاً به افراد عادی جامعه بر نمی‌گردد بلکه مسئولان و حاکمان جامعه اسلامی نیز بایستی به عنصر اخلاق و معنویت مزین باشند. زیرا جامعه اخلاقی از درون دولت اخلاق گرا عبور می‌کند و محقق می‌شود. چنانکه رهبر انقلاب می‌فرماید «مسوولان و دولتمردان باید خودشان را با ضوابط و شرایطی که متعلق به یک مسوول دولت اسلامی است، تطبیق کنند. یا چنان افرادی - اگر هستند - سر کار بیایند؛ یا اگر ناقصند، خودشان را به سمت کمال در آن جهت حرکت دهند و پیش ببرند. این مرحله سوم است که از آن تعبیر به ایجاد دولت اسلامی می‌کنیم. نظام اسلامی قبلاً آمده، اکنون دولت باید اسلامی شود. دولت به معنای عام، نه به معنای هیات وزرا؛ یعنی قوای سه‌گانه، مسوولان کشور، رهبری و همه. مرحله‌ی چهارم - که بعد از این است - کشور اسلامی است. اگر دولت به معنای واقعی کلمه اسلامی شد، آن‌گاه کشور به معنای واقعی کلمه اسلامی خواهد شد؛ عدالت مستقر خواهد شد؛ تبعیض از بین خواهد رفت؛ فقر بتدریج ریشه‌کن می‌شود؛ عزت حقیقی برای مردم به وجود می‌آید؛ جایگاهش در روابط بین‌الملل ارتقا پیدا می‌کند؛ این می‌شود کشور اسلامی. از این مرحله که عبور کنیم، بعد از آن، دنیای اسلامی است. از کشور اسلامی می‌شود دنیای اسلامی درست کرد. الگو که درست شد، نظایرش در دنیا به وجود می‌آید». (بیانات رهبری در دیدار کارگزاران نظام ۱۳۷۹/۹/۱۲)

رعایت معنویت و اخلاق به قدری اهمیت دارد که رعایت آن در جنگ و دفاع نیز مورد تأکید اسلام است. در این نبردها مهم انگیزه الهی بود، گرچه منجر به شکست ظاهری شود، رسول خدا(ص) ادبیات نبرد را در جامعه اسلامی اصلاح کرد و مانع از نگاه کارکرد گرایانه و مادی به آن‌ها شد. ایشان در نبرد اُحد فرمود: «شما امروز در معرض اجر و پاداش هستید به شرط آنکه خدا را به یاد داشته باشید خود را به صبر و یقین آراسته کنید. بدانید که جهاد با دشمن سخت است و افرادی که ایستادگی کنند، کم هستند، مگر آنان که خداوند اراده آن‌ها را قوی کرده است» (Waqidi & Dr, 1985).

رهبر انقلاب در باره تک بعدی نبودن جامعه و در نظر گرفتن ابعاد وجودی انسان معی فرمایند:

«جامعه نباید از نظر مادی ثروتمند باشد و از نظر معنی فقیر. جامعه اسلامی بایسته است دارای دو ثروت مادی و معنوی بوده و از فقر اقتصادی، اعتقادی، ماده‌گرایی و معنویت رها شده باشد، در غیر این صورت، هرچند در عرصه اقتصاد ثروتمند باشد همچنان مشکلات بی‌شماری دارد؛ زیرا ثروت مادی تنها برخی از جنبه‌ها و نیازها را پوشش می‌دهد و بسیاری از جنبه‌های وجودی انسانی دچار خلا یا کاستی‌ها است». (بیانات رهبری در دیدار با مردم آذربایجان شرقی، ۱۳۸۵/۱۱/۲۸).

۶. پیوندسازی دین و دانش

برای رسیدن به جامعه تمدنی ذیل اسلام می‌بایست به عنصر پیوند دانش با دین و نظام اخلاقی و توحیدی جامعه توجه ویژه شود. تجربه تمدنی غرب نشان داده است که علم و دانش منهای معنویت و اخلاق منجر به انحطاط اخلاقی و فکری شده و موفقیت تمدن و پیشرفت را در محاق خواهد برد. رهبر انقلاب نیز جدا سازی عنصر دین از علم و دانش و خسرانی را که به بشریت تحمیل کرده را در غرب یادآور شده و در این باره می‌فرماید: ما در تمدن اسلامی و در نظام مقدس جمهوری اسلامی که به سمت آن تمدن حرکت می‌کند، این را هدف گرفته ایم که دانش را همراه با معنویت پیش ببریم. این که می‌بینید دنیای غرب نسبت به پایبندی ما به معنویت حساس است، بر دینداری ما اسم تعصب و تحجر می‌گذارد، علاقه مندی ما به مبانی اخلاقی و انسانیت را مخالفت با حقوق بشر قلمداد می‌کند، به خاطر آن است که این روش، ضد روش آنهاست. آن‌ها علم را پیش بردند-البته کار مهم و بزرگی بود-اما جدای از اخلاق و معنویت بود و شد آنچه که شد. (بیانات رهبری ۱۳۷۶/۶/۱)

عنصر معنویت و روح ایمانی نه تنها در زمان راحتی و آرامش بلکه در زمان سختی نیز کارکرد خود را باید نشان دهد. در صدر اسلام و در جنگ‌های پیامبر (ص) نمونه‌های زیادی از نقش و کارکرد معنویت در استقامت ورزی و رشد مسلمانان را شاهد هستیم. در پایان نبرد اُحُد هنگامی که لشکر ابوسفیان به روحاء رسید از بازگشت پشیمان شد و تصمیم به نبرد مجدد با مسلمانان گرفت خبر به پیامبر اکرم(ص) رسید، اعلام بسیج عمومی داد. لشکر مجروح آماده شدند و در حمراء الاسد اردو زدند، در تجلیل از این کار مسلمانان، آیات زیر که نشان دهنده انگیزه الهی مسلمانان در پاسخگویی به خدا و پیامبر(ص) است نازل شد.

اَلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَ اتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيمٌ. (آل عمران/۱۷۲)

«آنانکه دعوت خدا و پیامبر را پس از آن همه جراحتهایی که به ایشان رسیده بود اجابت کردند، برای کسانی از آن‌ها که نیکی کردند و تقوا پیش گرفتند، پاداش بزرگی است».

رهبر انقلاب داشتن ایمان در کنار علم و شجاعت را از عناصر انگیزه‌ای جهت حرکت روبه جلو دانسته، می‌فرماید: «چنین نسلی لازم داریم. بایستی ایمان داشته باشد، سواد داشته باشد، غیرت داشته باشد، شجاعت داشته باشد، خودباوری داشته باشد، انگیزه‌ی کافی برای حرکت داشته باشد، توان جسمی و فکری حرکت داشته باشد، هدف را در نظر بگیرد، چشم را به اهداف دور متوجه کند و به تعبیر امیرالمؤمنین «أَعْرِ اللَّهَ جُمُوعَتَكَ»؛ (خطبه ۱۱) زندگی خودش و وجود خودش را بگذارد در راه این هدف و با جدّیت حرکت کند». (بیانات رهبری در دیدار نخبگان علمی جوان ۱۳۹۵/۷/۲۸)

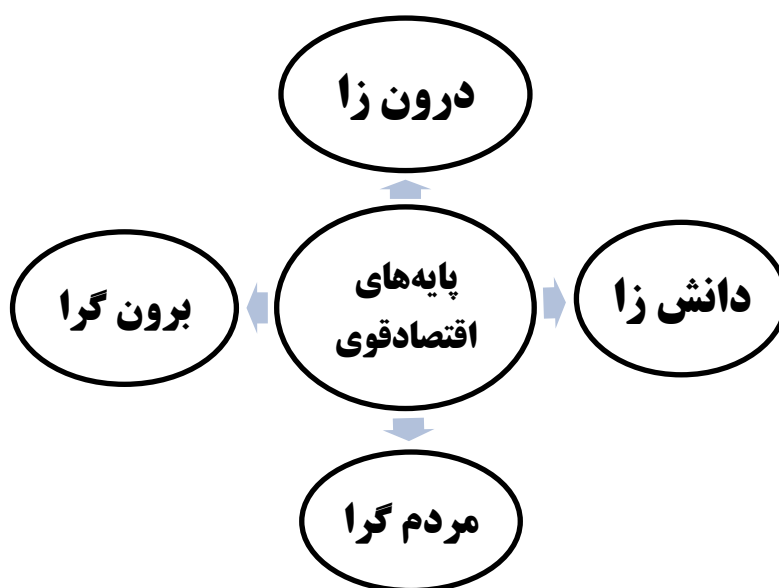
علم و معنویت در جامعه همچون بالی هستند برای پیشرفت یک جامعه و این خود نشان دهنده این نکته اساسی است که قرار گرفتن دو مفهوم علم و معنویت در جامعه باعث تربیت نسلی پر جوش و خروش در همه زمینه‌های علمی، خودسازی و تربیت، غیرت و شجاعت و در نتیجه بازدارندگی همه جانبه خواهد شد. یک جامعه متمدن برای رسیدن به چنین جایگاهی نیاز مبرم دارد که به دو عنصر علم و ایمان دینی نگاه ویژه تری داشته باشد. به نوعی می‌توان گفت دانش و معنویت در طی طریق تمدن سازی لازم و ملزوم هم هستند. و در این میان نقش نخبگان دانشگاهی و حوزوی در نزدیک سازی یا پیوندسازی ساحت علمی و دینی به عنوان دو بال پیشرفت کشور امری لازم و ضروری است.

۷. اقتصاد قوی

با توجه به آثار اسلامی در حوزه اقتصاد مشخص می‌شود که یکی از راههای تحقق پیشرفت در جامعه اسلامی داشتن اقتصاد قوی و مقاوم که تکانه‌های مختلف روند روبه رشد آن را متوقف یا کند نسازد. و در این راه دانستن هرآنچه که اسلام درحوزه اقتصاد از ما می‌خواهد لازم است. رهبر انقلاب در مورد اهمیت استقلال اقتصادی معتقدند: «استقلال اقتصادی، یعنی ملت و کشور، در تلاش اقتصادی خود روی پای

خود بایستند و به کسی احتیاج نداشته باشد. معنایش این نیست که ملتی که استقلال اقتصادی دارد، با هیچ کس در دنیا داد و ستد نمی کند؛ نه داد و ستد، دلیل ضعف نیست. چیزی را خریدن، چیزی را فروختن، معامله کردن، گفت و گوی تجاری کردن، این ها دلیل ضعف نیست. اما باید طوری باشد که یک ملت، اولاً نیازهای اصلی خودش را بتواند خودش فراهم کند. ثانیاً، در معادلات اقتصادی دنیا و مبادلات جهانی، وزنه ای باشد. نتوانند او را به آسانی کنار بگذارند؛ نتوانند او را به آسانی محاصره کنند؛ نتوانند او را به آسانی فرو دهند و هر چه می خواهند به او املا کنند» (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با جمعی از کارگران و معلمان، ۱۳۷۸/۲/۱۵)

بر اساس بیانیه گام دوم، راه حل مشکلات اقتصادی کشور، سیاست های اقتصاد مقاومتی است که برنامه های اجرایی آن باید برای همه بخش ها تهیه و اقدام شود. درون زایی اقتصاد کشور، مولد و دانش بنیان شدن، مردمی کردن اقتصاد و عدم تصدی گری دولت، و برون گرایی، به عنوان مواردی از سیاست های مذکور بیان شده است.

مقام معظم رهبری همچون امام، انسان شایسته بندگی خدای متعال را موضوع مطالعات انسان شناختی اقتصادی دانسته علاوه بر وجود جسمانی و غریزی اش در توصیه های اقتصادی، تکامل و تغییر نفس حیوانی را به انسانی و تامین سعادت ابدی را در اقتصاد منظور نظر داشته واز این رو اقتصاد اسلامی یا مقاومتی را بعنوان اقتصادی پویا و مستحکم مطرح می نماید. اقتصاد مقاومتی را نباید اقتصادی ریاضتی دانست و یا اقتصادی که صرفاً در زمان خاصی همچون تحریم در نظر داشت بلکه اقتصاد مقاومتی اقتصادی است که :

«اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند رو به رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب پذیری اش کاهش پیدا کند. یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی جوری باشد که در مقابل ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکل های مختلف خواهد بود، کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند. یکی از شرائطش، استفاده از همه ی ظرفیت های دولتی و مردمی است؛ هم از فکرها و اندیشه ها و راه کارهایی که صاحب نظران می دهند، استفاده کنید، هم از سرمایه ها استفاده شود» (بیانات رهبری در دیدار با اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۶/۲)

عزم ملی در ساخت ایران مستحکم و مقتدر تلاش در جهت ایجاد یک اقتصاد قوی با ساختارهای منظم و عملگرا به لحاظ سیستمی می تواند یک اقتصاد مولد و مقاوم را ایجاد کند که هم مستحکم باشد و هم در مقابل تکان های داخلی و خارجی چالشی بر او مترتب نشود. و در این میان عزم ملی و اراده عمومی از همه طیف ها و گروه ها و خصوصاً مردم می تواند این رشد و پیشرفت تمدنی را محقق سازد. تولید کالای با

کیفیت از جانب تولیدگر و مصرف کالای داخلی از جانب مردم عنصر مستحکم در قدم گذاری در بعد تمدنی انقلاب اسلامی در حوزه اقتصاد دارد.

۱.۸. ارتقای بهره وری

بهره وری از نظر مفهومی به معنای استفاده موثر و کارآمد از منابع در فرایند تولید است. همچنین در مبحث بهره وری این اعتقاد وجود دارد که هر روز می‌توان کارها را بهتر از روز قبل انجام داد و در نتیجه امکان افزایش مستمر بهره وری وجود دارد (Eftekhari, 2017). در ماده اول سند چشم انداز ۲۰ ساله کشور، به عنوان مهم ترین برنامه راهبردی و استراتژیک بلندمدت کشور ایران پیش بینی شده است که «ایران در سال ۱۴۰۴ کشوری است توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه، با هویت اسلامی و انقلابی، الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل» با بررسی شاخص‌های برنامه چهارم نشان می‌دهد که ۸ درصد رشد سالانه اقتصادی و ۲/۵ درصد رشد بهره وری کل عوامل تولید (به قیمت‌های ثابت) تحقق نیافته است، از این روی، تنها رویکرد و استراتژی مهم که می‌تواند هدف سند چشم انداز را محقق کند، برنامه ریزی و التزام عملی به بهره وری در سطوح ملی، بخشی، استانی، سازمانی، بنگاه اقتصادی و حتی خانوارهای کشور است که در پرتو یک برنامه جامع بهره وری ملی می‌تواند امکانپذیر شود.

تنها عاملی که در بلندمدت منجر به رشد اقتصادی پایدار می‌شود، افزایش بهره‌وری کل عوامل تولید است. هرچه بهره وری در عرصه تولید بیشتر باشد به همان میزان ثبات و پیشرفت اقتصادی بیشتر خواهد شد و خانواده‌های و عموم مردم از منتفع خواهند شد. و هرچه در زمینه بهره وری کوتاهی صورت پذیرد و یا اینکه غفلت شود به همان میزان بی ثباتی اقتصادی و ضعف اقتصادی در سطح جامعه محسوس خواهد شد. بهره وری تولیدی در یک جامعه نشان دهنده شادابی و نشاط اقتصادی آن جامعه است البته در کنار بهره وری می‌بایست به عوامل دیگر ثبات ساز اقتصادی جامعه در حوزه‌های دیگر نیز توجه داشت.

۹. ثروت زایی از تولید

«نظام اسلامی معتقد به جامعه‌ای ثروتمند و عاری از فقر و محرومیت است و رشد اقتصادی را در خدمت عدالت اجتماعی و رفاه عمومی می‌داند و با تبعیض در استفاده از امکانات عمومی که متعلق به همه آحاد کشور است مخالفت می‌کند. از نظام سوسیالیستی نیز فاصله دارد، زیرا نظام سوسیالیستی فرصت ابتکار و میدان را از مردم می‌گیرد و کار، تولید، ثروت، ابزار تولید و منابع عمده سرمایه را در دولت متمرکز می‌کند» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۶۶/۸/۱۶)

رهبر انقلاب اسلامی با تأکید بر این که شرایط برای سرمایه گذاری در بخش‌های تولیدی و افزایش تولید با بهره دهی بالا فراهم شده است، می‌فرماید: «سرمایه گذاری ثروتمندان در بخش‌های تولیدی و تولید ثروت در جامعه یک عبادت و ثواب است که این فرهنگ باید بیش از پیش در جامعه عمومیت یابد ضمن آن که مدیریت کشور نیز باید به گونه‌ای باشد که تمامی طبقات و قشرهای مختلف از نتایج این سرمایه گذاری‌ها، بهره مند شوند.» (بیانات رهبری در صحن جامع رضوی، ۱۳۸۸/۱/۱)

از این رو تولیدی که بتواند نفعی برای عموم جامعه داشته باشد. ثروت افزایی از تولید از طریق کیفیت بخشی کالایی و سرمایه گذاری فعال خصوصاً جذب سرمایه گذاری خارجی می‌تواند در بهبود وضعیت اقتصادی جامعه نقش کلیدی ایفا نماید. و این خود زمینه کاهش فاصله طبقاتی را موجب می‌شود. فقر و محرومیت در جامعه کم‌رنگ می‌گردد. نقش سرمایه داران و ثروتمندان داخلی نیز در افزایش ثروت عمومی جامعه نقشی ویژه است که دولت می‌تواند با اعتماد بخشی به امنیت سرمایه گذاری آن‌ها و حمایت‌های اطمینان بخش آن‌ها را در این آورده مقدس برای اقتصاد کشور مصمم تر سازد.

۱۰. تبدیل ایده‌های خلاق به فن آوری

آنچه لازم است، کار و ابتکار است؛ کار خستگی‌ناپذیر و ابتکار و نوآوری برای نجات کشور (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از جهادگران جهاد سازندگی ۱۳۷۷/۰۷/۱۵). باید دقت کنیم، فکر کنیم و به دنبال کشف ناشناخته‌ها باشیم. باید همان استعدادی را که گفته شد و بنده هم می‌دانم مغز و فکر ایرانی آن را دارد، به کار بیندازیم. راههای میانبر را پیدا کنیم و از بدعت و نوآوری در وادی علم، بیمناک نباشیم. این حرکت باید در دانشگاهها و مراکز علمی و تحقیقاتی ما به صورت انگیزه‌ای عام، امری مقدس و یک عبادت تلقی شود. همه‌ی رشته‌های علوم باید به این صورت درآید. ما باید این جرأت را داشته باشیم که فکر کنیم می‌توانیم نوآوری کنیم. (بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار با اساتید دانشگاه شهید بهشتی ۱۳۸۲/۲/۲۲)

برای طی طریق پیشرفت و توسعه تکاملی بایستی از تمام ایده‌ها و ابتکارات خلاق که می‌تواند کشور را به کشف ناشناخته‌های دانش و فن آوری برساند، کمک گرفت. نوآوری در عرصه کار و تلاش فن آورانه و ثروت افزا از الزاماتی است که کارشناسان، نخبگان و سیاست ورزان کشور باید بر روی آن تمرکز کرده و تحقق آن را در مسیر پیشرفت عملیاتی نمایند.

نتیجه‌گیری

رسیدن به تمدن نوین اسلامی-ایرانی آرزویی است که هر فرد دوستدار ایران مایل است آن را طی کند زیرا در دل پیشرفت و تمدن است که می‌توان تمام خواست‌های مادی و معنوی خود را در جامعه پیرامون و حتی دنیای بیرون از وطن و سرزمین خود محقق ساخت و این به نتیجه نمی‌رسد مگر اینکه یک عزم ملی و تلاش همه جانبه بایستی پشتش داشته باشد. بهره‌گیری از تجمیع و پیوند سازی دو عنصر دین و خرد انسانی یکی از بهترین راهکارهایی است که می‌تواند جامعه ایرانی را علیرغم ممانعت‌های داخلی و خارجی به سرمنزل مقصود برساند. برای دستیابی به پیشرفت و تمدن سازی، باید به شاخصه‌های مثبت توسعه شناخت کافی پیدا کرد و آن‌ها را برای تحقق اهداف تمدنی اسلامی به کار برد.

یکی از شاخصه‌های کشورهای پیشرفته دنیا، ریسک‌پذیری بالا است. داشتن جرأت ریسک‌پذیری و جسارت برای نوآوری، یکی از نقاط مهم برای دستیابی به توسعه و پیشرفت است. ریسک‌پذیری امری است که در کشورهای پیشرفته دنیا به شدت مطمح نظر بوده و در رشد و توسعه این کشورها نقش اساسی ایفا می‌کند.

اقتصاد معاصر، دانش‌بنیانی و به شدت وابسته به نوآوری است؛ به گونه‌ای که دانش و نوآوری، یکی از موتورهای توسعه تلقی می‌شود. اگر ریسک احتمالی به نتیجه نرسیدن الگوها و برنامه‌های جدید را نپذیریم، مطمئناً از منافع احتمالی الگوهای جدید بهره‌مند نخواهیم شد. در جامعه‌ای که توان ریسک‌پذیری وجود ندارد، تغییر ساختارها و رویه‌ها با موانعی روبرو می‌شود و عملاً امکان حرکت به سمت اهداف نهایی وجود نخواهد داشت. می‌توان گفت تحقق تمدن نوین اسلامی در کنار بسیاری از راهکارها، نیازمند بصیرت افزایی و جهاد تبیین است تا با فرهنگ سازی و تلاش جهادی به تحقق دولت اسلامی که یکی از مهمترین مراحل تمدن سازی است و نقش عظیمی در طی مسیر تمدن سازی دارد نایل شد. مقصدی که با درنظر گرفتن یک الگوی بومی که متناسب با فرهنگ ملی-اسلامی باشد. بتوان نظام اسلامی واقعی را بنیان نهاد. تدوین و طرح ریزی این الگو و حرکت سه مثلث نخبگان، مسئولان و مردم در راستای برنامه‌ها می‌تواند جامعه ایرانی را صاحب تجربه‌ای نوین در حوزه تمدن سازی نماید.

در رسیدن به تمدن نوین اسلامی بایستی یک نقشه و طراحی بومی که متناسب با فرهنگ و ایدئولوژی حاکم بر جامعه است صورت پذیرد و این مهم از طریق پای کار آوردن تمام نخبگان و سیاست ورزانی که قلباً دنبال پیشرفت کشورند، و در این مسیر دنبال حب و بغض‌های صرف نیستند. در این طراحی تولید فکر و دانش نقش محوری دارد زیرا از طریق تولید فکر می‌توان با نظریه سازی تمرکز را بر روی اثبات و عملیاتی کردن آن در جامعه موجب شد. بیانیه گام دوم انقلاب زمانی به سرمنزل نهایی می‌رسد، که از طریق تدوین و اجرایی سازی سند الگوی

اسلامی ایرانی پیشرفت، ضمن استفاده از توانمندی جوانان و متفکران ایرانی تمام ویژگی‌های اسلامی و ملی را نیز در آن لحاظ کرده به پیشرفت می‌رسانند. کاربست اساسی پیشرفت ایرانی مقاومت، طی مسیرهای میانبر و کشف ناشناخته‌های علمی و دانشی است و قبل از آن پرورش انسان‌های فرهیخته و خود ساخته که اراده مستحکمی در ساخت تمدن نوین اسلامی دارند.

از آن پس مزه شیرین تمدن سازی را در زندگی حس کرده و در جهت سامان بخشی به آن، جهت سپردن حکومت به دست امام مهدی (عج) که مورد تاکید رهبر انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب است، اقدام کرد. به عبارتی دیگر تحقق تمدن نوین اسلامی در ایران مقدمه‌ای است بر تمدن جهانی امام زمان (عج) که ماهیتی جهانی و فرا کشوری دارد و نیاز به تلاش و کوشش جهادی و همراه با دانش فراوان دارد.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Akbari, M. (2011). *An Introduction to Education in Islam and Iran*. Johar Hayat Publishing.
- Ashkavari, M. J. M. S. Z. (2015). Modern Islamic Civilization with Emphasis on Iran's Role in the Discourses of the Leader of the Revolution. Collection of Articles from the First Conference on Modern Islamic Civilization,
- Azghandi, A. (2005). *Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran*. Qom Publishing.
- Durant, W. J. (1958). *The East: Cradle of Civilization*. Organization for Publications and Education of the Islamic Revolution.
- Eftekhari, A. (2017). Capacity Assessment of International Relations Theories in Deepening the External Dimensions of the Islamic Revolution (With Emphasis on Constructivist Theory). *Afaq-e Amniyat Quarterly*, 10(36).
- Hitti, P. K. (1987). *History of the Arabs*. Agah Publishing.
- Ibn Babawayh Qomi, M., & Ali Akbar, G. (1984). *Man La Yahduruhi Al-Faqih* (Vol. 3). Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Jafari, M. T. (1978). *Translation and Interpretation of Nahj al-Balagha* (Vol. 16). Office of Islamic Culture Publishing.
- Karouni, H. (2018). *Administrative Corruption from the Perspective of Populist Criminal Policy in Iran's Legal System* [Shahid Ashrafi Esfahani University].
- Motahhari, M. (2002). *On the Islamic Revolution*. Sadra Publishing.
- Mousavi Khomeini, R. (1989). *Sahifeh Noor* (Vol. 21). Center for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works.

- Rajai, F. (2006). *The Transformation of Political Thought in Ancient Eastern Civilizations*. Qom Publishing.
- Shirazi, S. a.-D. M. (1981). *Asfar* (Vol. 3). Dar al-Ihya al-Turath al-Arabi.
- Velayati, A. A. (2003). *The Dynamism of Islamic and Iranian Culture and Civilization* (Vol. 1). Center for Documentation and Research Services.
- Waqidi, M. i. A., & Dr, M. (1985). *Al-Maghazi* (Vol. 1). Islamic Knowledge Publishing.
- Zamani, M. (2017). *Islam and Modern Civilization*. Payam-e Islam Publishing.
- Zohairi, A. (2001). The Islamic Revolution and National Identity. *Political Sciences Quarterly, Baqir al-Olum University*(16).